

<https://doi.org/10.31891/PT-2025-5-4>

УДК 159.925:316.613:004

Альона ОГНЕВА

аспірантка,

Міжнародний гуманітарний університет

<https://orcid.org/0009-0008-4836-8038>

e-mail: tarasenkoalena91@gmail.com

СОЦІАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТ В СИСТЕМІ ПСИХОЛОГІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ОСОБИСТОСТІ: РЕЗУЛЬТАТИ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ (на прикладі майбутніх програмістів)

У статті представлено результати емпіричного дослідження чинників соціального інтелекту майбутніх програмістів. Теоретичний аналіз сучасних підходів засвідчив багаторівневу структуру соціального інтелекту, що охоплює когнітивні, емоційно-регуляторні та міжособистісно-поведінкові компоненти. Емпіричне дослідження дало змогу виокремити характерні взаємозв'язки між особистісними властивостями, емоційною стабільністю, саморегуляцією та соціальною адаптивністю студентів ІТ-спеціальностей.

Отримані результати дозволили визначити узагальнену структурну модель соціального інтелекту майбутніх програмістів та окреслити ключові чинники, що впливають на ефективність їхньої міжособистісної взаємодії та професійної комунікації.

Ключові слова: соціальний інтелект, ІТ-фахівці, майбутні програмісти, саморегуляція, емоційна стабільність, адаптивність, соціально-психологічна зрілість, соціальна компетентність, морально-вольова регуляція, міжособистісна взаємодія, кластерний аналіз

Alona OHNEVA

International Humanitarian University

SOCIAL INTELLECT IN THE SYSTEM OF PERSONALITY PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS: RESULTS OF CLUSTER ANALYSIS (on the example of future programmers)

The article presents the results of an empirical study aimed at identifying the structural organization and key psychological determinants of social intelligence in future programmers. Social intelligence is considered as a multidimensional construct that integrates cognitive processing of social information, emotional regulation, interpersonal sensitivity, and behavioural adaptability. These components jointly determine the effectiveness of communication, cooperation and professional interaction in the IT environment, which is characterized by high cognitive demands, teamwork, dynamic social contexts and increased emotional load.

The empirical study examined the interrelations between personality traits, emotional stability, self-regulation, and indicators of social adaptability among students of IT specialties. Using multivariate statistical procedures, including hierarchical cluster analysis, several stable clusters were identified, reflecting different levels of social functioning: socio-psychological maturity, cognitive-personal integration, moral-volitional regulation, emotional dynamics,

emotional disharmony and interpersonal adaptation. A higher-order cluster representing personal integrity was revealed, indicating the systemic interconnection between cognitive, emotional and volitional components of social intelligence.

The results demonstrate that social intelligence of future programmers functions as an integrated psychological system in which intellectual flexibility, emotional balance, self-acceptance, moral responsibility and social awareness interact to ensure constructive communication and effective teamwork. The findings broaden the understanding of the psychological structure of social intelligence and highlight its importance for professional training in the IT field. They also create a foundation for developing educational and psycho-corrective programmes aimed at strengthening socio-emotional competencies and supporting professional development of future IT specialists.

Keywords: social intelligence, IT specialists, future programmers, self-regulation, emotional stability, adaptability, socio-psychological maturity, social competence, moral-volitional regulation, interpersonal interaction, cluster analysis.

Стаття надійшла до редакції / Received 28.10.2025

Прийнята до друку / Accepted 04.12.2025

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Стрімкий розвиток інформаційних технологій суттєво змінює характер професійної діяльності фахівців ІТ-сфери, висуваючи до них комплексні вимоги як у технічному, так і в соціально-психологічному вимірі. Професійне становлення майбутніх програмістів передбачає не лише формування когнітивних та інженерних компетентностей, а й розвиток здатності до ефективної міжособистісної взаємодії, командної роботи, регуляції емоційного стану, адаптивності та вміння швидко орієнтуватися в соціально насичених, динамічних контекстах. У цьому зв'язку особливої актуальності набуває феномен соціального інтелекту як інтегральної характеристики особистості, що забезпечує успішність поведінки у соціальному середовищі.

Актуальність проблеми дослідження посилюється тим, що професійна діяльність в ІТ-сфері є високостресовою, інтелектуально напруженою та командно орієнтованою. Вона потребує від майбутніх фахівців здатності до соціально-когнітивної гнучкості, конструктивного вирішення конфліктів, розуміння соціальних сигналів, усвідомлено-моральної поведінки та емоційної саморегуляції. Рівень соціального інтелекту суттєво впливає на ефективність комунікації, якість командної взаємодії, професійну успішність і навіть психологічне благополуччя фахівців ІТ-галузі.

Аналіз досліджень та публікацій

Поняття соціального інтелекту має тривалу історію наукового осмислення. У класичних дослідженнях Е. Торндайка соціальний

інтелект розглядався як здатність людини «розумно діяти в міжособистісних стосунках», що відрізняє його від абстрактного й технічного інтелекту [1]. Такий підхід заклав підґрунтя для подальшого розуміння соціального інтелекту як окремого виміру інтелектуальної діяльності, пов'язаної з пізнанням соціальної реальності.

Подальший розвиток проблематики пов'язаний з працями Дж. Гілфорда, який у межах структурно-інтегративної моделі інтелекту виділив соціальний інтелект як специфічну сферу перероблення поведінкової інформації [2]. Він наголошував, що адекватне розуміння поведінки інших людей, інтерпретація їхніх намірів та прогнозування наслідків міжособистісних ситуацій потребують залучення окремого комплексу інтелектуальних операцій. Це дозволило перейти від описового трактування соціального інтелекту до його формалізованого виміру й аналізу структурних компонентів.

У працях Р. Стернберга соціальний інтелект розглядається в контексті тріархчної моделі інтелекту, де поруч з аналітичним і творчим виокремлюється практичний (у т. ч. соціально-практичний) інтелект, пов'язаний зі здатністю ефективно діяти в реальних життєвих та професійних ситуаціях [3]. Такий підхід підкреслює прикладний характер соціального інтелекту та його значущість для успішної адаптації, зокрема в умовах висококонкурентних і динамічних сфер діяльності, до яких належить і ІТ-сфера.

Із розвитком концепцій емоційного інтелекту (Д. Гоулман, Р. Бар-Он та ін.) соціальний інтелект починає розглядатися як елемент ширшої системи соціально-емоційної компетентності [4; 5]. У роботах цих авторів наголошується, що ефективна міжособистісна взаємодія ґрунтується не лише на когнітивному розумінні соціальних ситуацій, а й на здатності усвідомлювати та регулювати власні емоції, виявляти емпатію та підтримувати конструктивні стосунки. У цьому контексті соціальний інтелект набуває статусу інтегрального утворення, що поєднує когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти.

В українській психології феномен соціального інтелекту вивчається у контексті проблем міжособистісного пізнання, соціальної адаптації, професійної та комунікативної компетентності. Дослідники акцентують увагу на тому, що соціальний інтелект виступає важливим чинником особистісної зрілості, здатності до взаєморозуміння, конструктивного розв'язання конфліктів та підтримання психологічно безпечного середовища взаємодії [6]. Наголошується також на необхідності врахування аксіологічних, культурних і рефлексивних аспектів у його діагностиці та розвитку.

Разом з тим у контексті професійної підготовки майбутніх програмістів структура соціального інтелекту та його особистісні чинники вивчені недостатньо. Бракує досліджень, у яких соціальний інтелект розглядався б як багаторівнева система, що інтегрує когнітивні, емоційно-регуляторні та міжособистісно-поведінкові компоненти, а також як предмет багатовимірного статистичного аналізу (зокрема кластерного) на вибірках студентів ІТ-спеціальностей. Саме через недостатнє вивчення цієї проблеми зумовило необхідність проведення власного емпіричного дослідження чинників і кластерної структури соціального інтелекту майбутніх програмістів.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає у визначенні психологічних чинників соціального інтелекту майбутніх програмістів та розкритті особливостей його кластерної структури на основі аналізу взаємозв'язків між когнітивними, емоційно-регуляторними та міжособистісно-поведінковими характеристиками студентів ІТ-спеціальностей.

Виклад основного матеріалу

Емпіричне дослідження було спрямоване на визначення місця соціального інтелекту майбутніх програмістів серед інших характеристик особистості. Для цього був застосований багатовимірний статистичний аналіз, включно з ієрархічною кластеризацією, що дозволило виявити природні групування показників та сформувати цілісну модель соціального інтелекту.

Дендрограма об'єднання показників (рис. 1) демонструє послідовне укрупнення структур на різних рівнях кластеризації, що дозволяє простежити логіку інтеграції когнітивних, емоційних і поведінкових характеристик. На перших етапах формуються кластери, які відображають найближчі психологічні зв'язки.

У результаті кластерного аналізу було виокремлено кластер соціально-психологічної зрілості, який об'єднує когнітивні, емоційно-регуляторні та комунікативні характеристики особистості. Його структура свідчить про узгоджене функціонування інтелектуальної, емоційної та поведінкової сфер, що забезпечує ефективну адаптацію та самостійність у соціальній взаємодії.

Dendrogram using Average Linkage (Between Groups)

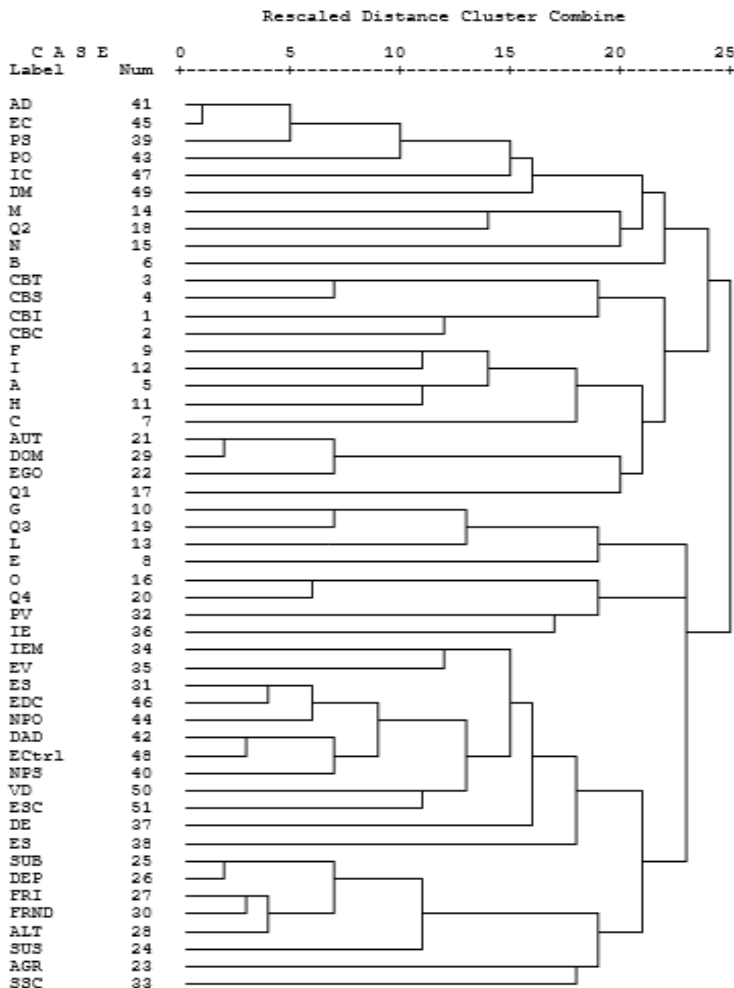

Рис. 1. Деревовидна дендрограма

Примітка: AD – Адаптивність; EC – Емоційний комфорт; PS – Прийняття себе; PO – Прийняття інших; IC – Внутрішній контроль; DM – Домінування; Фактор М – Практичність / Мрійливість; Фактор Q2 – Конформізм / Нонконформізм; Фактор N – Прямолинійність / Дипломатичність; Фактор B – Інтелект; CBT – пізнання перетворень поведінки; CBS – пізнання систем поведінки; CB1 – пізнання результатів поведінки; CBC – пізнання класів поведінки; F – експресивність; I – чутливість; A – товариськість; H – сміливість; C – емоційна стабільність; AUT – авторитарність; DOM – домінування; EGO – егоїзм; Q1 – радикалізм; Фактор G – Моральна нормативність; Фактор Q3 –

Самоконтроль; Фактор L – Довірливість / Підозрілість; Фактор E – Підпорядкованість / Домінантність; Фактор O – Спокій / Тривожність; Фактор Q4 – Розслабленість / Напруженість; PV – Прихованість / відвертість; IE – Інтенсивність емоцій; IEM – Індекс емпатійності; EV – Емоційне збудження; ES – Емоційна стійкість; EDC – Емоційний дискомфорт; NPO – Неприйняття інших; DAD – Деадаптивність; ECtrl – Зовнішній контроль; NPS – Неприйняття себе; VD – Відомість (відкритість); ESC – Ескапізм (ухиляння від проблем); DE – Тривалість емоцій; ES – Емоційна стійкість; SUB – підпорядкованість; DEP – залежність; FRI – доброзичливість; FRND – дружелюбність; ALT – альтруїзм; SUS – підозрілість; AGR – агресивність; SSC – шкала соціального самоконтролю.

Кластер, що об'єднує показники адаптивності, емоційного комфорту, прийняття себе та інших, внутрішнього контролю, домінування, практичності, незалежності, дипломатичності та інтелекту, відображає закономірну інтеграцію ключових сфер особистісного функціонування. Його поява свідчить про те, що у вибірці майбутніх програмістів соціально-емоційні й когнітивні характеристики не існують ізольовано, а взаємодоповнюють одна одну, формуючи цілісну систему особистісної зрілості.

З позицій психологічної теорії це можна пояснити тим, що високий рівень когнітивного розвитку (фактор B) створює підґрунтя для ефективної саморегуляції та соціальної адаптації. Інтелектуальна гнучкість сприяє усвідомленню власних емоцій і поведінки інших людей, що своєю чергою зумовлює емоційний комфорт і прийняття себе. Водночас внутрішній локус контролю та помірне домінування підтримують упевненість у власних діях і відповідальність за результати соціальної взаємодії.

Взаємозв'язок показників адаптивності, прийняття інших і дипломатичності відображає соціальну компетентність – здатність гнучко реагувати на вимоги середовища, не втрачаючи автономії. Високі значення неконформізму (Q2) у цьому контексті свідчать не про соціальну ізольованість, а про самостійність суджень і незалежність мислення, що є характерною рисою професійного становлення майбутніх фахівців ІТ-сфери.

Таким чином, виявлений кластер можна розглядати як інтегральну систему ознак соціально-психологічної зрілості, де поєднання когнітивних, емоційних і комунікативних характеристик забезпечує узгоджене, автономне й адаптивне функціонування особистості в соціумі. Це вказує на закономірність розвитку у студентів технічних спеціальностей цілісного типу особистісної організації, що поєднує інтелектуальну самостійність із емоційною стабільністю та соціальною гнучкістю.

Отримані результати кластерного аналізу засвідчили наявність єдиного інтегрованого кластера, який об'єднує когнітивні, емоційно-регуляторні та соціально-комунікативні характеристики особистості. Це свідчить про високу взаємозалежність між інтелектуальним розвитком, емоційною стабільністю, самоприйняттям і соціальною адаптивністю. Виявлений кластер можна інтерпретувати як структурне ядро соціально-психологічної зрілості майбутніх програмістів, що забезпечує узгодженість мислення, емоцій та поведінки у процесі професійного й особистісного становлення.

Кластер когнітивно-особистісної інтеграції – підкреслює єдність інтелектуальних і особистісних чинників соціального функціонування. Соціальне пізнання не існує ізольовано – його ефективність зумовлюють емоційна стабільність, сміливість, домінантність і незалежність мислення.

До складу другого кластера увійшли показники пізнання поведінкових аспектів за методикою Дж. Гілфорда – пізнання перетворень поведінки (CBT), пізнання систем поведінки (CBS), пізнання результатів поведінки (CBI), пізнання класів поведінки (CBC), а також особистісні риси за опитувальником Р. Кеттела: експресивність (F), чутливість (I), товариськість (A), сміливість (H), емоційна стабільність (C), авторитарність (AUT), домінування (DOM), егоїзм (EGO) та радикалізм (Q1).

Поєднання цих показників свідчить про формування інтегральної системи когнітивних і особистісних характеристик, які спільно забезпечують ефективність соціального пізнання.

Закономірність об'єднання змінних полягає в тому, що когнітивні процеси соціального інтелекту (аналіз, інтерпретація, узагальнення поведінки інших людей) тісно пов'язані з емоційно-особистісними якостями, які визначають глибину, гнучкість та інтенсивність цього пізнання. Високі показники за факторами експресивності, сміливості, чутливості й емоційної стабільності свідчать про здатність зберігати внутрішню рівновагу у процесі міжособистісної взаємодії, а також про відкритість до нового соціального досвіду.

Наявність у структурі кластера таких характеристик, як домінування, авторитарність і радикалізм, указує на активну позицію особистості в соціальному середовищі, схильність до ініціативи та впливу, що є необхідною умовою продуктивної міжособистісної комунікації.

Таким чином, кластер когнітивно-особистісної інтеграції відображає взаємозумовленість інтелектуальних, емоційно-

регуляційних і мотиваційних процесів, які спільно забезпечують ефективне соціальне розуміння та адаптацію. Він характеризує збалансований тип соціального пізнання, у якому інтелектуальна аналітичність поєднується з емоційною чутливістю, соціальною впевненістю й особистісною самостійністю.

Виявлений кластер когнітивно-особистісної інтеграції підтверджує, що соціальний інтелект має не лише когнітивну, а й виражену особистісну природу. Ефективність соціального розуміння зумовлюється не окремими здібностями, а комплексом інтегрованих характеристик, серед яких важливу роль відіграють емоційна стабільність, відкритість, сміливість і здатність до ініціативи. Отже, для майбутніх програмістів характерний інтегрований стиль соціального пізнання, що поєднує логічний аналіз соціальних ситуацій із емоційною включеністю та готовністю до дії.

Кластер морально-вольової регуляції підкреслює поєднання моральних установок (G), самоконтролю (Q3) та міжособистісної позиції (E, L).

До складу третього кластера увійшли показники моральної нормативності (G), самоконтролю (Q3), довірливості/підозрілості (L) та підпорядкованості/домінантності (E). Поєднання цих характеристик свідчить про формування інтегрального комплексу морально-вольових рис, що визначають стиль соціальної поведінки, здатність дотримуватись норм і регулювати власну активність у міжособистісних стосунках.

Закономірність такого поєднання пояснюється тим, що моральна нормативність є основою соціально прийнятої поведінки, але її реалізація неможлива без самоконтролю та внутрішньої дисципліни (Q3). Рівень довірливості/підозрілості (L) і доміантності (E) визначає форму зовнішнього прояву цих якостей – від конформної, підпорядкованої позиції до впевненої, але морально врівноваженої активності. У цілому цей кластер відображає здатність особистості до морального самоконтролю, відповідальної соціальної поведінки та гармонізації міжособистісних відносин.

З психологічного погляду, кластер морально-вольової регуляції можна трактувати як внутрішній механізм соціального функціонування, який забезпечує баланс між особистісною активністю та моральною відповідальністю. Для майбутніх програмістів це важливо, оскільки саме ці риси лежать в основі етичної взаємодії, командної надійності та дотримання професійних стандартів.

Отриманий кластер характеризує інтеграцію моральних, вольових і міжособистісно-регуляційних якостей. Він свідчить про

сформованість внутрішніх механізмів контролю поведінки, що забезпечують етичну відповідальність, самодисципліну та соціальну передбачуваність. Такий тип організації особистості можна розглядати як ціннісно-вольову основу соціального інтелекту, яка визначає стабільність і конструктивність соціальної поведінки.

Кластер емоційної динаміки підкреслює рухливість, мінливість і силу емоційних реакцій.

До складу четвертого кластера увійшли показники спокою/тривожності (O), розслабленості/напруженості (Q4), прихованості/відвертості (PV) та інтенсивності емоцій (IE). Поєднання цих змінних утворює єдиний афективно-регуляційний комплекс, що характеризує силу, глибину й мінливість емоційних реакцій особистості, а також її схильність до емоційної саморозкритості у міжособистісних стосунках.

Закономірність цього поєднання полягає в тому, що емоційна інтенсивність і тривожність часто виступають взаємопов'язаними чинниками – підвищена емоційна чутливість зумовлює більш активне реагування на соціальні стимули, тоді як відкритість і розслабленість пом'якшують цю напруженість, забезпечуючи гнучкість емоційної регуляції. Такий баланс дозволяє особистості залишатися емоційно включеною, але не втрачати внутрішню рівновагу у процесі взаємодії.

Отже, кластер емоційної динаміки відображає індивідуальні особливості емоційної чутливості, реактивності та саморегуляції, що визначають якість соціального контакту та психологічний комфорт у спілкуванні.

Отриманий кластер емоційної динаміки відображає взаємопов'язаність показників тривожності, емоційної напруженості, соціальної відкритості та сили емоційних реакцій. Ці характеристики утворюють єдину систему, що визначає темпераментно-афективний рівень регуляції поведінки особистості. Підвищена емоційна інтенсивність у поєднанні з напруженістю та відкритістю формує високу емоційну чутливість, що може слугувати як ресурсом емпатійності та комунікативності, так і джерелом внутрішнього напруження.

Усі ці показники описують емоційно-особистісну нестійкість, підвищену вразливість, складність у прийнятті себе та інших, а також тенденцію до зовнішнього контролю й уникання проблем.

Водночас наявність емпатійності та відкритості вказує, що це не «негативний» тип, а емоційно насичений, але регуляційно перевантажений – тобто людина відчуває багато, але не завжди справляється з емоційними переживаннями.

Кластер соціально-психологічної адаптації відображає інтеграцію просоціальних тенденцій, комунікативної гнучкості та механізмів поведінкової саморегуляції, що забезпечують здатність особистості ефективно взаємодіяти з іншими, пристосовуватися до соціальних вимог і зберігати продуктивність у ситуаціях міжособистісної взаємодії.

До складу п'ятого кластера увійшли показники емпатійності (IEM), емоційної збудливості (EV), емоційної стійкості (ES), емоційного дискомфорту (EDC), неприйняття інших (NPO), дезадаптивності (DAD), зовнішнього контролю (Ectrl), неприйняття себе (NPS), відкритості (VD), ескапізму (ESC) та тривалості емоцій (DE). Їх об'єднання свідчить про наявність внутрішньої емоційної напруги та недостатню узгодженість між емоційними реакціями, самосприйняттям і соціальною поведінкою.

Закономірність цього поєднання полягає в тому, що висока емоційна чутливість та емпатійність без достатнього рівня саморегуляції призводять до підвищеної збудливості, нестійкості емоційного стану та соціальної дезадаптації. Поєднання емоційного дискомфорту, неприйняття себе й інших з елементами ескапізму та зовнішнього контролю відображає тенденцію до уникання емоційно складних ситуацій і залежність від зовнішніх обставин у регуляції поведінки. При цьому наявність відкритості та емпатійності вказує на потенціал для гармонізації – ці якості можуть виступати компенсаторними ресурсами у процесі особистісного зростання.

Таким чином, кластер емоційної дисгармонії відображає суперечливе поєднання емоційної чутливості та труднощів саморегуляції, що проявляється у внутрішній напрузі, дезадаптивності та нестійкості емоційного стану. Він характеризує осіб із високою емоційною залученістю, але недостатнім рівнем психологічної інтегрованості та гармонії між самосприйняттям і соціальним функціонуванням.

Отриманий кластер виявляє емоційно-нестабільний тип внутрішньої організації, у якому надмірна емоційна збудливість і дискомфорт поєднуються з неприйняттям себе та інших. Це свідчить про потребу в розвитку емоційної регуляції, самоприйняття та внутрішнього локусу контролю. Для майбутніх програмістів такий профіль може вказувати на ризик емоційного вигорання чи соціального дистанціювання, але водночас – на наявність значного потенціалу для особистісної рефлексії, емпатії та внутрішньої роботи над собою.

У цьому кластері об'єднано як просоціальні риси (дружелюбність, доброзичливість, альтруїзм), так і їхні антагоністичні тенденції (підозрілість, агресивність, залежність, підпорядкованість).

Це свідчить про внутрішній баланс (або боротьбу) між двома полюсами – кооперативністю й домінантно-захисною позицією у стосунках.

Іншими словами, цей кластер описує міжособистісну поведінкову регуляцію, тобто те, як людина будує свої взаємини: між відкритістю й обережністю, допомогою й самозахистом, довірою й контролем.

Кластер міжособистісної взаємодії відображає рівновагу між кооперацією та захисними реакціями в міжособистісних відносинах.

До складу шостого кластера увійшли показники міжособистісної поведінки за Т. Лірі: підпорядкованість (SUB), залежність (DEP), доброзичливість (FRI), дружелюбність (FRND), альтруїзм (ALT), підозрілість (SUS), агресивність (AGR), а також шкала соціального самоконтролю (SSC). Їх поєднання відображає комплекс соціально-поведінкових стратегій, що визначають стиль міжособистісної взаємодії – від відкритого співробітництва до настороженої чи домінантної позиції.

Закономірність такого об'єднання полягає в тому, що успішна міжособистісна адаптація передбачає гнучке поєднання просоціальних і самозахисних тенденцій. Здатність до дружелюбності й альтруїзму забезпечує емоційний контакт і довіру, тоді як елементи підозрілості, агресії або підпорядкованості виконують функцію психологічного захисту, допомагаючи регулювати дистанцію у стосунках.

Шкала соціального самоконтролю (SSC) у цьому контексті виступає механізмом узгодження цих протилежних тенденцій, що забезпечує стабільність поведінкових проявів. Отже, кластер міжособистісної адаптації відображає збалансовану систему соціальних стратегій, завдяки якій особистість може одночасно зберігати доброзичливість і самоповагу, готовність до взаємодії й здатність до самозахисту.

Кластер міжособистісної адаптації характеризує гнучкість соціальної поведінки, здатність поєднувати співробітництво з обережністю, відкритість із самоконтролем. Це свідчить про сформованість адаптивного стилю міжособистісної взаємодії, який забезпечує психологічну стійкість і ефективність у професійній комунікації. Для майбутніх програмістів це є важливим чинником командної роботи, міжособистісного розуміння та конструктивного вирішення конфліктів.

Цікавим з точки зору нашого дослідження кластер другого порядку, який об'єднує кластери 2, 3 і 4, демонструє вищий рівень інтеграції структури особистості.

Тобто ми бачимо, що когнітивно-особистісні, емоційно-регуляторні та морально-вольові характеристики не існують ізольовано – вони формують єдиний функціональний блок, який можна вважати внутрішньою психологічною системою саморегуляції особистості.

Кластер 2 – когнітивно-особистісна інтеграція: CBT, CBS, CBI, CBC, F, I, A, H, C, AUT, DOM, EGO, Q1

Кластер 3 – емоційна динаміка: O, Q4, PV, IE

Кластер 4 – морально-вольова регуляція: G, Q3, L, E

Отже, цей великий кластер поєднує:

- когнітивний рівень (соціальне пізнання, інтелектуальний аналіз поведінки);

- емоційний рівень (чутливість, інтенсивність, тривожність, відкритість);

- вольовий та моральний рівень (самоконтроль, нормативність, довірливість, домінування).

Це інтегральний особистісний блок саморегуляції, що забезпечує:

- гармонізацію між розумінням соціальних ситуацій, емоційним реагуванням і моральним контролем;

- узгодженість між когнітивною, емоційною та поведінковою сферами;

- внутрішню цілісність особистості.

Фактично, цей кластер можна інтерпретувати як ядро соціального інтелекту, тобто внутрішню структуру, що забезпечує розуміння, переживання й етичне осмислення соціальної взаємодії.

Кластер особистісної цілісності – показує гармонійне поєднання когнітивних, емоційних і вольових компонентів.

До складу великого кластера увійшли показники, що об'єднують когнітивно-особистісну інтеграцію, емоційну динаміку та морально-вольову регуляцію. Цей кластер відображає вищий рівень узагальнення психологічної структури, у межах якої інтелектуальні, емоційні та вольові процеси функціонують як взаємопов'язана система.

Закономірність його формування свідчить, що ефективне соціальне функціонування особистості спирається не на окремі властивості, а на їх взаємодію та узгодженість. Когнітивні процеси забезпечують розуміння соціальної реальності; емоційна динаміка – її переживання й емпатійний відгук; морально-вольові риси – регуляцію поведінки відповідно до ціннісних орієнтацій. У результаті формується

цілісна система особистісної саморегуляції, що визначає здатність особистості до гармонійної взаємодії із собою та соціумом.

Таким чином, кластер особистісної цілісності можна розглядати як інтегративне ядро соціального інтелекту, що забезпечує єдність пізнавальних, емоційних і поведінкових аспектів особистісного функціонування. Його наявність у структурі даних свідчить про тенденцію до психологічної зрілості та гармонізації внутрішніх процесів у майбутніх програмістів.

Отриманий кластер особистісної цілісності засвідчує високий рівень інтеграції особистісних характеристик – поєднання когнітивної гнучкості, емоційної врівноваженості та морально-вольової регуляції. Це свідчить про сформованість єдиної системи внутрішнього управління поведінкою, яка забезпечує конструктивну соціальну взаємодію, стійкість до стресу та здатність до морально виражених рішень. Для майбутніх програмістів такий інтегративний тип є показником професійної й особистісної зрілості, що поєднує аналітичне мислення з емоційною гнучкістю та етичними принципами.

Проведений кластерний аналіз засвідчив, що структура соціального інтелекту майбутніх програмістів має багаторівневий інтегративний характер. Виявлені кластери репрезентують різні аспекти особистісної організації - від емоційної чутливості до морально-вольової регуляції. Їх об'єднання у великий кластер особистісної цілісності свідчить про тенденцію до психологічної гармонізації та зрілості, де когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти функціонують як єдина система.

Такий тип інтеграції забезпечує майбутнім фахівцям ІТ-сфери здатність до саморегуляції, конструктивної комунікації та морально вираженого професійного вибору.

Висновки з даного дослідження

і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Проведене емпіричне дослідження дозволило встановити, що соціальний інтелект майбутніх програмістів має складну багаторівневу організацію, у структурі якої поєднуються когнітивні, емоційно-регуляторні, особистісні та міжособистісно-поведінкові компоненти. Кластерний аналіз виокремив низку стійких структур, що відображають ключові аспекти соціального функціонування студентів ІТ-спеціальностей: соціально-психологічну зрілість, когнітивно-особистісну інтеграцію, морально-вольову регуляцію, емоційну динаміку, емоційну дисгармонію та міжособистісну адаптацію.

Результати кластерного аналізу засвідчили високий рівень взаємозалежності між інтелектуальними, емоційними та вольовими характеристиками особистості. Це дає підстави розглядати соціальний інтелект майбутніх програмістів як системно організований конструкт, у межах якого когнітивні процеси, емоційна чутливість та морально-вольові механізми формують цілісну структуру саморегуляції.

Отримані дані свідчать, що розвиток соціального інтелекту у студентів ІТ-спеціальностей є важливим чинником їхньої професійної підготовки, оскільки визначає ефективність комунікації, здатність до командної взаємодії, психологічну стійкість та готовність до конструктивного розв'язання конфліктів у професійному середовищі. Інтегративний характер виявлених кластерів підкреслює необхідність комплексного підходу до розвитку соціально-емоційних компетентностей майбутніх програмістів.

Таким чином, результати дослідження відкривають широкі можливості для подальшого теоретичного та практичного опрацювання проблеми соціального інтелекту в умовах фахової підготовки майбутніх програмістів і становлять наукове підґрунтя для створення нових освітніх і психокорекційних програм, спрямованих на формування соціально-емоційної компетентності фахівців ІТ-сфери.

Література

1. Торндайк, Е. Л. Інтелект і його застосування [Intelligence and its uses]. *Harper's Magazine*. 1920. Т. 140. С. 227-235.
2. Guilford, J. P. *The Nature of Human Intelligence*. New York : McGraw-Hill, 1967. 538 p.
3. Sternberg, R. J. *The Triarchic Mind: A New Theory of Human Intelligence*. New York : Penguin Books, 1988. 319 p.
4. Goleman, D. *Social Intelligence: The New Science of Human Relationships*. New York : Bantam Books, 2006. 403 p.
5. Bar-On, R. The Bar-On Model of Emotional-Social Intelligence (ESI). *Psicothema*. 2006. Vol. 18 (Suppl.). P. 13-25.
6. Орбан-Лембрик, Л. Е., Сергієнкова, О. П., Пов'якель, Н. І., Титаренко, Т. М., Коханова, О. П., Столярчук, О. А. *Психологія соціального інтелекту особистості*. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2020. 312 с.
7. Національний стандарт України. ДСТУ 8302:2015. *Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання*. Київ : Мінекономрозвитку України, 2016. 16 с.

References

1. Thorndike, E. L. (1920). Intelligence and its uses. *Harper's Magazine*, 140, 227-235.
2. Guilford, J. P. (1967). *The nature of human intelligence*. McGraw-Hill.
3. Sternberg, R. J. (1988). *The triarchic mind: A new theory of human intelligence*. Penguin Books.
4. Goleman, D. (2006). *Social intelligence: The new science of human relationships*. Bantam Books.
5. Bar-On, R. (2006). The Bar-On Model of Emotional-Social Intelligence (ESI). *Psicothema*, 18(Suppl.), 13-25.
6. Orban-Lembryk, L., Serhienkova, O., Poviakel, N., Tytarenko, T., Kokhanova, O., & Stoliarchuk, O. (2020). *Psychology of social intelligence of personality*. Institute of Psychology of H. S. Kostiuk, NAES of Ukraine.
7. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. (2016). *DSTU 8302:2015 Information and documentation. Bibliographic reference. General principles and rules of composition*.